

'הכל כפוי... והרשות נתונה'

'מלמד שכפה עליהם הר כגיגית' או 'שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית'

מסכת שבת פח,א.

"וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר", אָמַר רַבִּי אֲבָדִימִי בַר חֲמָא וְבַר חֲסָא, מִלְּמַד שְׂכָפָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֵת הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר לָהֶם, אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה – מוֹטָב. וְאִם לֹא – שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרַתְכֶם.

כפייה זו למה לי?

תירוץ התוספות שם

כפה עליהן הר כגיגית – ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמת? שמה יהיו חוזרים כשיראו האץ הגדולה שילאחיה נשמתן.

וכבר הקשה המהר"ל:

הלא זה מבטל כל זכותם של ישראל שהקדימו נעשה לנשמת @ שהרי לולי הכפייה שמה היו חוזרין בה? //

ותמצית תירוץ:

קבלת התורה תכלית הבריאה היא- ואי אפשר להשתיתה על (הסכמת אנוש)- זה חייב להיות יסוד מוכרח- בלתי תלוי בהסכמתם"

ומסיים במשל:

... וכך מוכח במדרש בפסוק ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו כשבא הקדוש ברוך הוא לתת תורה על הר סיני כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו תורתו, וכיון שכך הרי ישראל אנוסתו של

הקדוש ברוך הוא ואצל אנוסתו כתיב ולו תהיה לאשה לא יוכל שלחה כל ימיו ... ולכך כפה השם יתברך עליהם ההר כגיגית להיות החבור הזה הכרחי- וכל זיווג וחבור הכרחי אין סלוק והסרה כמו שהוא אצל המאנס אשה :

וצ"ב והלא ישראל היו 'ארוסתו מאהבה' ואין להם דין 'אנוסה'? ואם לכבול אותה אלינו, הרי ה'אנוסה' יכולה לסרב להינשא למי שאנסה!

רעיון דומה מעלה רבנו זי"ע [לקו"ש חל"ו ע' 15] ותמציתו:

אינו דומה התבטלות העבד מרצונו הוא שאיננה התבטלות שלימה, משא"כ כאשר שיעבודו הוא לגמרי מצד האדון//

[ודימה זאת לעניין הלכתי:]

זהו הטעם על זה שהשעבוד דעבד שמכרוהו ב"ד הוא שעבוד גדול יותר מהמוכר עצמו, דמכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית, משא"כ המוכר עצמו ועוד חילוקים כי המוכר עצמו הוא ברצונו וכשמכרו אותו ב"ד הוא על כרחו!

סיכום: 'נעשה ונשמע' – הריהו כ'מוכר עצמו'

'כפה עליהם' – ה"ה כ'מכרוהו בית דין'

ומהי מעלת

'מוסרין לו שפחה כנענית' בנמשל?

רמז להסכמת העם ולכפייה מלמעלה

ספר שמות פרק יט

(ה) וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרֶתֶם אֵת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

בין 'תורה שבכתב' ל'תורה שבעל פה'

מדרש תנחומא נח פרק ג

...ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר? והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו: נעשה ונשמע! מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט.

אלא אמר להן על התורה שבעל פה- שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך (דברים ו').

וצ"ע: וכי על מה אמרו 'נעשה ונשמע' על תורה צדוקית?.. שאין מבינים בה על מה מתחייבים?..

'גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי'

ע#ד היתר יעקב בשתי האחיות//

הר קשה ברז"ל מחתכו..

ברם, דרשות אלו אינן מבארות, למה צריך 'לאיים' עליהם כל כך? ישאלם מחדש לאחר ה'גירות': רצונכם לקבל את התורה? – ובוודאי יענו שנית: 'נעשה ונשמע' גם בלא הכפייה!...

'פנימיותה של הגיגית'

ת"א צח, ד. ואילך

...הנה לזה היה ענין שיכפה עליהם הר כגיגית' שהוא בח' וימינו תחבקני דהיינו התגלות אהבה העליונה מלמעלה על ישראל ... **שאהבה זו תחבקני לכנס"י ומקפת אותו מכל צד אפי' לבחי' אחוריים עד שאינו מניחו לפנות ממנו ומוכרח להי' עומד עמו פב"פ.** דהיינו שע"י אהבה עליונה זו, נתעורר ג"כ האהבה בנשמות ישראל עד שבאו למעלה ומדרגה שהקדימו נעשה כו'.... לא היה זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד אלא שעל ידי הגילוי מלמעלה דבחי' אהבתי אתכם על ידי זה דוקא נתעורר בהם הרצון והאהבה כו'.

ראו רש"י דברים לב, י. – על ה'חיבוק':

יסבבנהו – קם סבבם והקיפם **בעננים** וסבבם **בלגלים** לחרב רוחות וסבבן בתחתית ההר קפפו עליהם כגיגית:

'כפה עליהם' היא הסיבה ל'נעשה ונשמע'? הלא הקדימו?..

אבל ראה קטע מאגרת קדש תש"ח [הובאה בלקו"ש יג ע' 166] שיש בזה מדרשות חלוקות וכנראה אדה"ז נקט כדעת מדרש תילים א, ד. וז"ל: "דבר אחר אני חבצלת השרון, אני הוא וחביבה אני שהייתי חביבה בסיני **שכפה עלי ההר כגיגית.** שנאמר (שמות יט, יז) ויציבו בתחתית ההר. ובשעה קלה [=מיד לאחרי זה] הרטבתי במעשים טובים כשושנה, ואמרת, (שם כד, ז) כל אשר דבר ה' **נעשה ונשמע.**

לדבריו נשללה מישראל הבחירה אם לקבל את התורה – עקב השתלטות על רצונם הפנימי [יותר גרוע מה'איום' למחצם!...]

הלזאת ייקרא 'קבלת התורה'?

רמב"ם יד החזקה - הלכות תשובה פרק ה
מעלה שאלת 'הכל צפוי והרשות נתונה'?

ותשובתו:

דע! שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר: // אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כד"י ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה...

התקפת הראב"ד על תירוץ הרמב"ם:

[השגת הראב"ד: "א"ל לא נהג זה המחבר מנהג החכמים, שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבס ויניח דעתם בספק ואולי קעה אחת יבא הרהור בלבם על זה.

תשובת הראב"ד

ואע"פ שאין תשובה נלחת על זה, טוב הוא לסמוך לו קלת תשובה ואומר ... **אין ידיעתו גזירה אצל היא כליעת האלכטנינים שיודעים מכח אחר מה יהיו לרכיו של זה ... וזו הידיעה אינה גזירה – וכל זה איננו שוקה]:**

הוקשה לו ;

האמנם ידיעת הבורא פאסיבית@

כמפורש בספר התניא פרק מח

אבל הקב"ה דכתיב ביה: כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו, הרי ידיעתו ית'

מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין לישי...

והדא קושיית הרמב"ם לדוכתא בכל תוקפאי!

תשובת הלוגית של הרמב"ם:

פארדוכס בלתי אפשרי רק ב'אטמוספירה' – ההגיון'

אבל יוצר ההגיון הוא 'כל יכול' – גם פארדוכסים!

✘

רש"י: בתחתית ההר לפי פשוטו כרגלי ההר ומלרסן קנתלף ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית!

'הגיגית – החלולה!'

ההר – מסמל את 'אור האין סוף' שמטבעו 'קובר' כל מציאות מלבדו,

אבל מאחר ו'נתאוה' להיות לו דירה בתחתונים, לכן נוצר 'חלל' בתוך ה'גיגית' (שם מסתובבים הנבראים כמציאות...]

אילולא קבלו ישראל התורה מרצונם, אזי אין 'תחתונים' ולא נתממש ה'נתאוה' – אין אפשרות של 'פארדוכס' [אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו- למפרע!]

בזכות אימוץ 'הבחירה-החפשית' נותר מצב פלאי: נתלש ההר ונכפה עליהם כגיגית'

בתור עובדה: 'הכל כפוי והרשות נתונה'!

•

תירוץ התוספות

אקטואלי בכל הדורות

...החשש שמא יחזרו בהן מהאש הגדולה...